

Fejtegetéseink során rámutattunk arra, hogy Eötvös világnézetének uralkodó erkölcsi vonása az önzetlen használni-akarás, a köz javára végzett odaadó munkálkodás gondolata. „Csak az önösnek nincs vigasztalása a földön“ — vonja le a tanúságot már a Karthausiban, s öt valóban, férfikora első éveitől kezdve egészen haláláig, ez a mélyen átértett meggyőződése hevítette és irányította. Hatalmas szelleme maradandó, nagyértékű eszméket és alkotásokat adott a nevelés és művelődés ügyének, egész élete pedig nemes és mélytartalmú *nevelő példát* az eszmények szolgálatában.

HAJDU JÁNOS.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Elmélet és gyakorlat a tanügyi igazgatásban.

Alig egy éve, hogy e helyen örömmel üdvözlöttük a közoktatásügyi igazgatásról szóló 1935:VI. t.-c. megszületését, s kifejeztük azt a nézetünket, hogy az új törvény *lehetőleg tökéletesen és céltudatosan végrehajtva* a közoktatásügyi igazgatást a réginél lényegesen egyszerűbbé és tökéletesebbé fogja tenni. Most majdnem egyévi várakozás után beszámolhatunk a szükségesnek jelzett további lépésről is. A szóbanforgó törvényeknek végrehajtási utasítása megjelent s vele egyidejűleg a rendelet a törvénycikk életbeléptetése tárgyában.* Ez a kísérő rendelet 1. pontjában nyomatékosan jelzi az 1935:VI. t.-c. célkitűzését: az azonos nevelői szempontok szerint irányított, egységes nemzetnevelési rendszerbe illeszkedő iskolahálózat kiépítését, a köznevelés egyöntetű és szakszerű irányításának és felügyeletének biztosítását. A pedagógust természetyszerűen élénken érdekli, hogy miképen valósítja meg a kitűzött célt maga a Végrehajtási Utasítás, a törvény szellemének vagy betűjének áll-e szolgálatában. Ha az előbbi érvényesül, akkor iskolarendszerünk tényleg megerősödik a célkitűzés értelmében, akkor az általános nemzetnevelési elvek hatékony valósággá válnak, az iskola nem lesz agyonbürokratizált hivatal, hanem az iskolák mindegyike külön egyéniséggel bíró nemzetnevelő szentély, s a céltudatos és egyöntetű nevelő- és oktatómunka eredményeként a tanulók valóban nemzetüket ismerő és szerető, vallásos, erkölcsös és jellemes polgárokká s nem gépalkatrészekké válnak. Ha azonban csupán a törvény betűje érvényesül, — a betű megöl, mondja Szent Pál a korinthusbeliekhez írt levelében — akkor ez csupán a bürokrácia diadala, soha nem tapasztalt mértékű diktatúrája lesz. Videant consules, ne quid res publica detrimenti capiat. Itt a res publica a sokat emlegetett nemzetnevelés szent célját jelenti. Az iskolá-

* Utasítás a közoktatásügyi igazgatásról szóló 1935:VI. törvénycikk végrehajtására. Kiadja a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter 3500/1936. elnöki számú rendeletével. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda.

nak bürokrataszellemtől és politikától mentes szentélynek kell lennie és maradnia. Az iskola munkájában s életének irányításában az élőszó ereje a nagyobb jelentőségű tényező, az írás csak másodrendű, a túlzottan sok írás és akta fölösleges, sőt egyenesen káros, mert könnyen az elbürokratizálásnak, a felelősség áthárításának veszedelmét idézi föl az iskola életében s lélek nélkülivé teszi az iskolai munka menetét és eredményét is. A törvény végrehajtási utasítása ezt nem akarhatja s meggyőződésünk szerint nem is akarja. Ennek azonban még az árnyékától is óvakodni kell.

Azért mindenkinek, ki ezt az új Utasítást ezentúl iskolai munkája végzésében zsinórmértékül fogja használni, végig kell gondolnia e munkát egész menetét, fölállítania önmagára nézve is a követendők mérlegét, vizsgálnia benne a törvény célkitűzésének megvalósítására szolgáló új elemeket és részletes intézkedéseket, meglátni és tisztázni a maga részére az esetleg félreérthető rendelkezéseket vagy intenciókat, nehogy eltévedjen a helyes megoldás felé vezető úton, annál inkább, mert a Végrehajtási Utasítás óriási anyagával könnyen zavarba ejtheti az iskola munkását. Tényleg, a rendelkezéseknek, útmutatásoknak, intencióknak egész tömege tárul föl előttünk. Féltő, hogy ebben a szinte áttekinthetetlen rengetegben bolyongva az érdekeltek nem fogják meglátni az iskolát egyszerűsítő és mégis tökéletesítő törvény igazi szellemének világosságát, melyet szem elől téveszteni nem volna szabad egy pillanatra sem.

Az Utasítás nagy munkálata, melynek szövege készítőjének mesteri kezére vall, valóban gyökeresen ismeri az iskola életének minden mozzanatát és vonatkozását, mindenre gondol, ami csak lehetséges, kissé talán gyámkodva is ott, ahol önállóság és egyéniség is érvényesülhetne. Sok olyan új mozzanat van benne, melyet örömmel üdvözölhet az iskolát szerető s a haladásra áhító pedagógus, s melyet már régen szükségesnek tartottunk és vártunk.

Örvendetes újítást iktat be a magyar tanügybe és iskola-rendszerbe az a rendelkezés, mely a különféle gyakorlóiskolák tanításában mutatkozó módszerbeli előnyök részére teremti meg az értékesítési lehetőséget a hasonló típusú többi iskolában. Ez valódi pedagógusgondolattól vezérelt intézkedés.

Új és az egységes nemzeti köznevelés szellemének biztosítását célzó intézkedést látunk abban az elvi jelentőségű rendelkezésben is, — bár roppant munkaszaporulatót jelent az újonnan szervezett tankerületi kir. főigazgatóságokra nézve — hogy az egyházi hatóságoktól fönntartott s rendelkezésük alá tartozó iskolák kötelesek ezentúl a tanári értekezletek jegyzőkönyveit a kir. főigazgatónak is bemutatni. Ezt szószerint nem biztosítja ugyan az 1935:VI. t.-c. 2. bekezdése, de a szöveg értelme így is magyarázható. Jó jel az egységes magyar iskolai szellem kialakulására nézve, hogy az egyházi hatóságok megértő pedagóguslélekkel megnyugodtak a törvény e pontjának ilyen magyaráza-

tában, minőt az említett értelemben a Végrehajtási Utasítás 24. §-ának 4. pontja tartalmaz s mely a kir. főigazgatónak közvetlenül az egyházi hatóságnál való eljárására vagy a felekezeti iskola igazgatójához intézendő útmutatásra vagy irányításra vonatkozik. Hasonlóan nevezetes és üdvös, a törvény intenciójának megfelelő, nemzetnevelői pedagógiai egységre vezető elvi újítás az egyházi hatóságok alatt álló iskolák tankönyveinek engedélyezés előtti bemutatása a vallás- és közoktatásügyi miniszternél.

Nem jelentéktelen és szintén az iskolák eszményi pedagógiai egységességének szolgál javára egyrészt az az új intézkedés, hogy a tankerületi kir. főigazgatónak hatásköre az iskolák tanulmányi és igazgatási ügyeinek felügyeletében és ellenőrzésében most már a tankerületében levő iskolák jellegére és fokozatára való tekintet nélkül terjed ki az iskolák külső és belső rendjének, nevelői és tanulmányi eredményeinek megállapítására, tehát az egyházi hatóságok által fenntartott intézetekben is, valamint az, hogy az iskolalátogatás után tartott értekezleten kivétel nélkül mindig, tehát az egyházi hatóságok által fenntartott iskolákban is az iskolalátogató elnököl és vezeti a tárgyalásokat, ami bár *lehetséges* volt a múltban is, sehol sem volt szokásban.

Az iskolai munka és élet egyszerűsítésére vezet, a lényegnek, vagyis az iskola tulajdonképeni feladatának, a nevelés és oktatás fontosságának s az iskolába nem való bürokratikus szellem háttérbe szorításának tesz majd szolgálatot, ha igazán valóssággá válik, az Utasításnak az az intézkedése is, mely az 5. § 1. pontjában az oktatásügyi igazgatás egész területén következetesen keresztülvendő egyfokú fellebbvitel elvét állapítja meg. Ennek a régóta fennállott racionalizálási jámbor óhajtnak — mely most egyelőre legalább papírcsón szabályként kimondatott — megvalósítására elsősorban a legfelsőbb fórum önmegtagadó, hatalmi szempontokról önzetlenül lemondó, észszerű gesztusára van szükség. Féltő, hogy ennek az egyszerűsítő, áldásos elvnek sikeres érvényesítése sok akadályba fog ütközni. Nem annyira a felek fognak minden körülmények között a legfelsőbb, harmadfokú hatósághoz fordulni, lehetőleg magához a vallás- és közoktatásügyi minisztériumhoz, hanem a felelősségvállalásnak s bizonyos önállóságnak és bátorságnak hiányában majd az első- s főleg a másodfokú hatóságok, melyek döntésre volnának hivatva. Ez a hivatali élet, a bürokrácia lélektanából következik.

Mindezek az elvi magaslatokon álló rendelkezések minden pedagógus gondolkodóban és megfigyelőben őszinte örömet és elismerést keltenek, különösen a tanügynek olyan volt munkásaiban, kik túl vannak már minden személyes érdekeltségen s tisztán elvi pedagógiai magaslatról, esetleg egy befejezett életpálya alkonysugarainak világítása mellett, élettapasztalataiknak kényelmes páholyából nézik a haladás tényeit és a változásokat, s kik éppen azért függetlenségük érzetében önzetlenül és a hízélgés gyanúja nélkül mondhatják el, ha sok jót és okosat találnak egy ilyen nagy koncepcióban, minőnek a szóbanforgó törvény és

annak végrehajtási utasítása mutatkozik. De amely kötelességnek érzi az ilyen gondolkodó, már teljesen független pedagógus, hogy kifejezze a haladás okos lépésein érzett örömét, éppannyira erkölcsi kötelessége aggodalmait is kifejezni, ha ilyenek fölmerülnek lelkében s nem rejteni véka alá véleményét, melynek megalkotásában ugyanolyan egyszerűet s ugyanolyan jó intenció vezérli őt, mint a törvény végrehajtási utasításainak megalkotóját.

Az utasításoknak két jelentős mozzanatára nézve merülhetnek föl aggodalmak az iskola ügyét szíven viselő s a dolgokat távolról szemlélő pedagógusnak. Úgy érzi, hogy föltétlenül jóintenciójú, de legsebezhetőbb új pontja az Utasításnak az ominózus 23. §, mely az óravázlatok kötelező készítéséről szól s mely szerint „az iskolalátogató különös gonddal tartozik ellenőrizni, hogy — *kivétel nélkül* — minden tanár nevelői és oktatói munkájának pontos, helyes és öntudatos elvégzése érdekében rendszeresen előkészül-e óráira és készít-e óravázlatot“. Ha ez teljesen szó szerint veendő követelménynek lesz tekintendő, valósággal a lényegét veszélyeztető írástömeg fog az iskola munkására zúdulni. Hogy ezt a veszedelmet már maga az Utasítást kiadó legfőbb tanügyi fórum is megérezte, azt igazolni látszik az, hogy a vallás- és közoktatásügyi minisztérium kiadásában s állandó gondozása és ellenőrzése mellett szerkesztett és megjelenő, félig-meddig hivatalos pedagógiai folyóirat, a Néptanítók Lapja is szóvá teszi az e körül a kérdés körül fölmerülő aggodalmakat és kontroverziákat magának a folyóirat főszerkesztőjének erről a tárgyról szóló, úgy gondoljuk, magasabb megbízásból vagy legalább is hozzájárulással készült cikksorozatában. Nehéz megállapítani, hogy mi a mérték, melyet a vázlatkészítésben követni kell. A Néptanítók Lapjának cikke erős kritikai éllel próbál e kérdésre megoldást találni. Hol a határ a vázlat tartalmának és terjedelmének minimuma és maximuma tekintetében? Nem lesz-e lassankint a lélektelen sablon uralkodóvá, ha hetenkint 18—20, az osztatlan népiskolákban 40—50 óravázlatot kell készíteni és főleg leírni? Fog-e föltétlenül használni a vázlatkészítés, helyesebben a vázlatleírás kötelezettség az esetleg hanyag, de szemfényvesztő tanárnál? Viszont annyira elmaradhatatlan szükséglet-e a sok írásbeli munkának „kivétel nélküli“ kötelességgé tétele a lelkes, óráira eddig is és enélkül is lelkiismeretesen, odaadóan előkészülő tanárnál? Altalában szükséges-e idősebb, régi rutinos, tapasztalt, jeles tanítónál és tanárnál? A vázlatnak az iskolalátogató részéről a tényleges tanítással való szembeállítás s esetleges kicsinyes ellenőrzése esetén hol marad a tanár *egyénségétől* függő ihlete a tanítás percének és órájának, holott enélkül nincs jó tanítás és enélkül hiábavaló minden vázlatkészítés? Arra nem is akarunk gondolni, hogy a vázlat és a tanítás egybevetése, mennyi alkalmat adhat az iskolalátogatónak a kicsinykedésre és okvetetlenkedésre, még ha nem rosszindulatból is, hanem csupán túlzott ügybuzgóságból vagy önuralom hiányából, hiúságból vagy

más emberi gyöngeségből kifolyóan. Hiszen gyarló emberek vagyunk mindannyian, hányszor vezetik az egyes embert szinte öntudatlanul szimpátiák vagy antipátiák! Főszempont, mely e tárgyban figyelembe jő, az, hogy a kivételnélküli, óránkénti vázlatkészítés kötelezettsége mindenestre nagy írásbeli terhet jelent, főleg az első évben, még ha az elkészült óravázlat — igaz, hogy a tanítás megmerevedésének veszedelem mellett — éveken át felhasználható is minden újabb lemásolási kötelezettség nélkül!

Más aggodalom, mely a Végrehajtási Utasításnak olvasása közben az extra muros, tárgyilagosan szemlélő pedagógus előtt fölmerül, az, hogy gyakorlatilag nem lesz megvalósítható az Utasítás 24. §-a 4. pontjának az az óhajtása, hogy az iskolalátogató évenként legalább egyszer látogassa meg a felügyeletére bízott iskolákat. Bizonyos iskolatípusoknál, pl. a nagyszámú, kb. 430—435 polgári iskolánál ez sohasem volt kivihető pénzügyi és személyi okokból. Akkora pénzügyi terhet, melyet e pium desiderium megvalósulása igényelne, nemcsak a közeljövőben, de belátható időn belül sem fog megbírni a közoktatásügyi tárcsa költségvetése s így a gyakorlat messze el fog maradni az elmélettől, személyi okokból is, mert az iskolalátogatókra — kik az Utasítás rendelkezése szerint rendes tanári (heti 18—20 órányi) vagy igazgatói elfoglaltságuk kötelezettsége mellett csupán anynyi munkakönnnyítést kaphatnak, hogy felmenthetők a tanári testületi értekezleti jegyzői, a szertárosi vagy könyvtárosi teendők ellátása alól — az iskolalátogatást megelőzően igen terhes előkészületi munkát is kiroó az Utasítás 26. § 1. pontja, melynek megfelelő napokra, sőt esetleg hetekre terjedő külön munkát és fáradságot jelent.

S mit szóljon a pedagógus az Utasításoknak ahhoz a legterjedelmesebb részéhez, melyet az iskolalátogatók számára adott útmutatások alkotnak 22 igen terjedelmes paragrafusban, több mint 40 nyomtatott lapon? A törvény és az utasítás főcélja mindenestre az iskolai munkának, a tanításnak és nevelésnek irányítása, de semmiesetre sem elbürokratizálása. Az iskolalátogatónak magának szóló több mint két nyomtatott ívnyi munkát azonban, mely inkább taxatív, pontokban fogalmazott pedagógiai értekezés, tanulmány, vademecum, mint valóban végrehajtható utasítás, végeredményben az elbürokratizálás veszélyével fenyegeti az iskolalátogatás fontos középponti ügyét. Erdeje, rengetege, labirintusa ez a rendelkezéseknek, intencióknak. Ember legyen a talpán az az iskolalátogató, vagyis inkább emberfeletti lény, ki ezt a sok aprólékos útmutatást és kívánságot követni és teljesíteni tudja, s a vele szemben fölállított követelményeket száz százalékig ki tudja elégíteni. Itt tűnhetik ki leginkább, hogy más az elmélet és más a gyakorlat, más az: ezer aprólékos utasítást szabályzatba foglalni, papiroson megállapítani és más azokat maradék nélkül, de akár csak félig is megvalósítani. Félő, hogy — bár ez útmutatások egyenkint mind helyesek és szakszerűek — összességükben túlzásnak fognak bizonyulni, vagyis e

tekintetben a Végrehajtási Utasítás sokat markol és keveset fog, s ennél fogva az ügy majd veszít abból a komolyságából, amelynek jegyében az egész felügyeleti reform megszületett. Az iskolalátogatóval szemben fölállított követelmények túlzó részletezéssel szinte emlékeztetnek a tanítóképzők néhai normálménmeténének a világháború előtti években készült elrettentő terjedelmű opusára, melyet éppen túlzott részletezése és diktatórikus intenciói miatt nem valósított meg az élet, melynek alkalmazásában az elmélet és a gyakorlat éles ellentétbe került egymással s a legjobb intencióból született kezdemény dicstelenül kimúlt.

Azt állíthatnók, hogy majdnem elegendő volna az, amit a 27. § mond, mikor az iskolalátogatónak a látogatás alatti magatartását szabályozza. Ezt legföljebb egy-két szemponttal kellene kiegészíteni, *rövidre fogva* a külső és belső iskolai rend megvizsgálására, az ellenőrző és irányító munka mikéntjére vonatkozó tényleg ijesztően részletes útmutatásokat. Az azonban, ami a Végrehajtási Utasítás 28—40. §-aiban el van rendelve, olyan rengeteg erdő, melynek sűrűjén csillag se ragyog át, s melyben féltő, hogy menthetetlenül elvész a lényeg: az, hogy az iskola és a tanár egyénisége, mint a nevelés és oktatás eredményességének valódi forrása, értéket jelentsen és érvényesüljön.

Honnan is vegyen az iskolalátogató annyi időt azon a néhány félnapon, amelyet esetleg egy négyosztályú polgári iskolánál vagy kereskedelmi iskolánál, vagy az ötosztályú tanítóképzőnél tölt, mint amennyit a neki szóló utasítások sok száz, majdnem ezer pontja megkíván? Mi lesz tehát? Papirosforma maradjon vagy felületessé váljék az egész? És csupán csak rubrikázásra, simli- vagy blankettakitöltésre, papírfogyasztásra adjon alkalmat az iskolalátogató komolyabb hivatást érdemlő aktusa?

Sok minden kimaradhatott volna az iskolalátogatónak szóló utasítás pontjai közül. Pl. szinte kicsinyeskedés színében tűnik fel az olyan rendelkezés, mely szerint az iskolalátogatónak „meg kell figyelnie“, hogy a természetben élvezett igazgatói lakást rendben tartja-e haszonélvezője. Ez voltaképen oknélküli bizalmatlanság a bizalmi állást betöltő igazgatóval szemben s valóban fölöslegesen szaporítja az iskolalátogató teendőit és kelletnél jobban bővíti hatalmi körét. Vagy pl. milyen elkészt, post festa érkező intézkedés a külső rend megvizsgálására vonatkozó utasítások egy része: a fűtési és világítási berendezés vagy az iskolapadok alkalmassága megvizsgálásának kötelezettsége. Ezeket az iskola építésekor vagy nem állami épületeknél az iskola megnyitásakor, a megnyitási engedély megadása előtt kell megvizsgálni és kifogástalanoknak megállapítani.

Gondoljuk meg, hogy ha pl. az iskolalátogató csak a tanári és ifjúsági könyvtárra vonatkozó rendelkezéseket, melyek pedig az Utasításoknak csak parányi töredékét alkotják, a szöveg értelmében akarná komolyan és száz százalékig végrehajtani, mit jelentene ez. Elegendő feladat volna az látogatása egész idejére. Különben is kísérelje meg teljesen szó szerint és komolyan venni

az idevonatkozó utasítások bizonyos részét az iskolák pénztelenségének és szegénységének mai állapotában. Nem volt-e kár éppen most, mikor alig van vagy minimálisan van költség az iskolai könyvtárak gyarapítására, ezt a részletet a végrehajthatatlanság ríkító világosságába helyezni?

Az iskola szellemét magasabb nemzetnevelői egység szempontjából irányító iskolalátogatónak kell avval foglalkoznia, hogy a tanulók az előírt tan- és segédkönyvekkel és a mellőzhetetlenül szükséges tanszerekkel rendelkeznek-e? Hát a tanár és az iskola igazgatójának ellenőrző eljárása e tekintetben megbízhatatlan?

Az iskolalátogatónak a magánvizsgálati iratok megvizsgálása körüli kötelessége ne ejtse gondolkodóba a szemlélőt? Hát a vizsgálatokra kiküldött bizalmi férfiú, a vizsgálati elnök és a főigazgatóság ellenőrzése — mert az iratok oda beküldetnek — nem elég erre?

Mennyi dolgot ad az Utasítások 30. §-ában tárgyalt, a nevelő és oktató munka ellenőrzésére és irányítására vonatkozó rendelkezések hiánytalan végrehajtása! Hát még ha az ezeket még jobban részletező 31—35. §-oknak több száz szempontját is mind érvényesíteni akarja! Hogy pl. milyen bonyolult — bár el kell ismerni, hogy fontos — feladatokat ró az iskolalátogatóra az Utasítások 31. §-ának 4. és 5. pontja, mely a vallás-erkölcsi és a hazafias nevelés részletes ellenőrzéséről szól, annak csak Isten a megmondhatója. Hát még mi mindent halmoz föl az oktató munka megfigyelésének szempontjai gyanánt az Utasítás!

A rendelkező pontoknak szinte beláthatatlan sokaságát, bonyolult nagy labirintusát még ismétlések, ugyanazon gondolatnak más szavakkal való újra elmondása is növelik. Valóságos értekezéssé dagad és óriási tömkeleggé válik, minek következtében előfordul az a non putarem, hogy maga az, aki az Utasításokat fogalmazta, szintén eltévedt sok mondanivalójában, ami pl. a 32. § 5. pontjának meg nem érthetőségére vezet. Az Utasítások anyagának föltétlenül a pedagógiai eroszből született, diktatórikus tendenciájú túltengése itt is igazolja a régi mondást, hogy néha a kevesebb több, mint a sok!

Hát még mit mondjunk, ha arra a jegyzőkönyvre vagy jelentésre gondolunk, mely az ilyen iskolalátogatás után megszületik, amennyiben az csakugyan mindenre kiterjed, amit a Végrehajtási Utasítás előír, s még hozzá az Utasítás 42. §-ának 8. pontja értelmében „a látogatási jegyzőkönyv elkészítésére sokszorosított vagy nyomtatott forma nem használható!” Még ha rövidre fogja is a jelentést az iskolalátogató, a rengeteg figyelembe veendő szemponthoz képest nagy opus, egész kötet lesz belőle.

Ez aggodalmakkal szemben — melyeket őszinte ügyszere-tettel, sine ira et studio mondottunk el — mi segíthetne hozzá a törvény tökéletes végrehajtásához s az Utasítások helyes appreciálásához, hasznosságuk teljes biztosításához, ami a ma-

gyar pedagógiai élet minden részesének, munkásának és szemlélőjének hő óhajta? Semmiesetre sem az Utasítások visszavonása, hatályon kívül helyezése, megváltoztatása vagy megnyirbálása. Efféle gondolat vagy terv annak a nagy odaadásnak, pedagógiai gondosságnak értékelése és méltánylása mellett, mellyel a törvény és az utasítás készült, föl sem merülhet senkinek lelkében, csupán törekvés és óhajta arra, hogy ez utasítások szellemének és nem betűjének érvényesülése, uralma biztossíttassék és nyomatékos rendelettel fölhívassék minden tényező, mely ez Utasítások gazdag anyagával dolgozik, hogy munkája közben legnagyobb ügyszeretete s lelkesedése mellett se ragadtassa magát soha túlzásokra, hanem mindenkor a legmesszebbmenő pedagógiai judícium és okosság által vezéreltesse magát. Így megvolna a remény, hogy az új törvény valóban a magyar iskola és művelődés hasznára és kormányzatunk kultúrpolitikájának dicsőségére fog válni.

Gyulai Agost.

A nemzetközi nevelés- és oktatásügyi hírszolgálat köréből.

1. A művelődés, elsősorban a nevelés- és oktatásügy iránt országról-országra áttérjedő érdeklődés ma teljes virágzásban bontakozik ki és mint „Nemzetközi oktatásügy“ (*Enseignement international, Internationales Unterrichtswesen*) külön művelődési területté, mozgalommá szélesült. Ez az átfogó szempont azonban nem mai keletű, nyomai a mult század elejére nyúlnak vissza: M. A. Jullien 1817-ben Párizsban egy 56 lapra terjedő tanulmányt adott ki: *Esquisse et vues préliminaires d'un ouvrage sur l'éducation comparée etc. etc.* Az idevágó régibb megnyilatkozások közül példaként megemlítjük a newyorki *The International Review* egyik 1874-i számában megjelent *Upper school* című tanulmányt (177—197. l.), amelynek szerzője. Rev. James McCosh a német, angol, ír és skót középiskolák ismertetése után levonja az amerikai iskolákra vonatkozó tanulságokat. Az ilyen nagyobb, egyes tanügyi egységeket összehasonlítón egybefoglaló értekezések mellett lassan-lassan kifejlődött és uralomra jutott a kisebb, rövidebb nemzetközi tanügyi híreknek válfaja, amelyet a modern emberek lelki készségüknél fogva mohón felkaptak: a ma emberének hírszomja már ide is átesapott. Ma már szinte minden pedagógiai folyóiratnak van külföldi irodalmi rovata, továbbá külföldi szemléje, amely az olvasót kényelmesen tájékoztatja és kellemesen szórakoztatja. Még a komoly szakember is helyel-közzel szívesen leereszkedik a sűrű felhők övezte pedagógiai Olymposról a tarkabarka virágokkal behintett rétre, hogy egyet-mást leszakítson. Kérdés azonban, vajjon ez a felburjánzó műfaj a velejáró elaprózással nem okoz-e bizonyos felszínességet, nem veszélyezteti-e túltengésével a komoly pedagógiai tanulmányokat.

